

«Сейфуллин оқулары – 18: «Жастар және ғылым – болашаққа көзқарас» халықаралық ғылыми - практикалық конференция материалдары = Материалы международной научно-практической конференции «Сейфуллинские чтения – 18: « Молодежь и наука – взгляд в будущее» - 2022.- Т.ІІ, Ч.ІІІ. – Б.163-166

ЭКОНОМИКАНЫ ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТЕГІ РЕФОРМАЛАР

Агибаева А., 3 курс студенті

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, Нұр-Сұлтан қ.

Цифрлық экономиканың дамуы экономиканың барлық түрлеріне, соның ішінде бухгалтерлік есеп процестеріне әсер етеді, соған байланысты бухгалтерлік есеп ғылым ретінде және шаруашылық есептің саласы ретінде соңғы онжылдықтарда технологиядағы инновацияларға байланысты елеулі өзгерістерге ұшырады. Цифрлық технологиялардың дамуы ақпаратты жинау процесін айтарлықтай жылдамдатуға, оны өңдеу мен сақтау жылдамдығы мен көлемін арттыруға, сондай-ақ ақпараттың сапасы айтарлықтай жоғарылаған кезде пайдаланушылар үшін ақпараттың қолжетімділігі мен тиімділігіне жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Бухгалтерлік есеп теориясы мен есеп тәжірибесінің мазмұнын өзгерту ақпараттық және компьютерлік технологиялардың дамуымен, математикалық модельдеумен, экономикалық процестерді басқару жүйелерінің жаңаруымен байланысты. Ақпараттық кеңістікке сұраныстың болуы цифрлық дәуірдің басталуының белгісіне айналуда. Осылайша, бухгалтерлік есептің даму траекториясы заманауи цифрлық технологиялардың, іргелі және қолданбалы ғылымның жетістіктерін қамтуы тиіс. Айта кету керек, деректер қағаздан цифрлық форматқа түрлендіріліп қана қоймайды, сонымен қатар іздеу, өңдеу, есеп беру синтезі, қателерді бақылау және салыстыру ІТ құралдарының көмегімен үрдістер мен олардың нәтижелерін визуализациялауды қамтамасыз етіледі [1].

Бухгалтерлік есептің теориясы мен тәжірибесі және олармен бірге бухгалтер мамандығы ІТ технологиялармен интеграцияның заманауи жағдайында дамып, өзгеруде. Мамандық өкілдері цифрлық әлеуметтік-экономикалық ортада бәсекеге қабілетті болу үшін тиісті құралдар мен құзыреттерге ие болуы қажет. Қаржы қызметі, сонымен қатар, бухгалтерлік есеп дамып және ІТ-технологияларға жыл өткен сайын тәуелді болады.

Бүгінгі күні бухгалтерлік есепті кез келген меншік формасындағы кәсіпорындар жүргізеді, ал бухгалтердің міндеттерінің тізімі, көбінесе, әрбір жеке компанияларға байланысты. Бухгалтерлік есепті толықтай автоматтандыру бухгалтердің қолмен жинақтаған ақпараттардан босата алады. Сондықтан технологиялық инновациялар (блокчейн, жасанды интеллект, BigData, 1С-Бухгалтерия) мен бухгалтерлік құзыреттіліктердің үйлесімі бухгалтерлік есептіліктің үлкен өзгерістерге ұшырауына себеп етуде. Ақпараттық экономика талаптарына сәйкес, бухгалтерлік есепті ІТ-

жаңғырту бағдарламалық, ақпараттық, ұйымдастырушылық-әдістемелік құрамдас бөліктерден тұруы керек. Бұл компоненттер веб-жүйенің айналасында біріктірілген негізгі ақпараттық жүйелерге айналған. Сенімді және ауқымды ақпараттық-аналитикалық жүйе ұйым қызметінің барлық құрамдас бөліктерін басқару процестерін қолдауды және автоматтандыруды қамтамасыз етеді. Жақсы жұмыс істейтін орталықтандырылған IT-процестерді басқару жүйесі нысанның өнімді қызметінің жоғары деңгейін қамтамасыз етуге қабілетті. Кейбір мемлекеттік кәсіпорындар заманауи ERP жүйелерін пайдалана отырып, бизнес-процестерді автоматтандырудың интеграцияланған шешімдерін белсенді түрде енгізуде [2].

ERP (Enterprise Resource Planning, кәсіпорынның ресурстарын жоспарлау) – бұл өндіріс пен операцияларды, адам ресурстарын, қаржылық менеджментті және активтерді басқаруды біріктіруге арналған ұйымдық стратегия. Ол кәсіпорынның ресурстарын үздіксіз теңгерімдеуге және оңтайландыруға бағытталған мамандандырылған интеграцияланған қолданбалы бағдарламалық қамтамасыз ету пакеті арқылы жалпыға ортақ пайдалануды қамтамасыз етеді. Дәл осы кәсіпорындар ішкі IT-инфрақұрылымын жаңғыртудың жаңа кезеңінің мысалы: автоматтандырудан біріктірілген басқару жүйелеріне көшу.

Бухгалтерлік есепті цифрландырудың салдары жаңа өңдеу концепцияларының синергиясы жағдайында мүмкін, атап айтқанда:

- нақты уақыт режимінде операциялардың қаржылық-шаруашылық қызметін есепке алу (РТА);
- электрондық деректер алмасу — бастапқы деректерден қорытынды есеп беруге (EDI);
- әр түрлі бизнес салаларының қаржылық, басқарушылық, салық есептілігінің кеңейтілген тілі (XBRL);
- «бұлттық технологиялар» есептеулері, бұлттарға негізделген есеп операциялары;
- жасанды интеллект (АИ) заманауи технологиялық инновациялармен математикалық модельдеуді жаңғырту (бағдарламалық басқарылатын дрондарды пайдалана отырып, қоймалардағы қорларды бағалау);
- BigData – олардың тиімділігін, дәлдігін және жылдамдығын арттыру үшін есептеулерде пайдалану;
- блокчейн жүйесін жүйелеу және ақпаратты тиімді бақылау [3].

Әлеуметтік, мобильді, бұлтты технологиялардың, деректерді талдау технологияларының, заттардың интернетінің әлеуетімен бірге бухгалтерлік есепте трансформациялық өзгерістерге әкелуі мүмкін. Бұл оның тиімділігі мен басқару процестері үшін құндылығын арттырады.

Бухгалтерлік есеп тәжірибесінде үнемі өзгерістер орын алуда, оның негізгі катализаторлары соңғы жылдары блокчейн, жасанды интеллект, Big Data болып табылады. Дегенмен, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану да бизнесті дамытудың технологиялық, экономикалық және әлеуметтік-коммуникативтік аспектілерінің біркелкі еместігіне байланысты объективті сипаттағы, сондай-ақ, жылдар бойы қалыптасқан дәстүрлі әдістерді қабылдаумен байланысты субъективті белгілі бір қиындықтарды

туғызады: ақпаратты, соның ішінде бухгалтерлік ақпаратты қабылдау, өңдеу, ұсыну және пайдалану және экономиканың цифрлық трансформацияларымен байланысты болашаққа қатысты белгісіздік.

Қазіргі кезеңде бухгалтерлік есепті цифрландырудың ең тиімді және танымал бағыттарының бірін қарастырайық. Соңғы он жылда бухгалтерлік есеп саласында «блокчейн» түсінігі барған сайын танымал бола бастады. Бұл технология қажетті ережелерге сәйкес салынған блоктардың үздіксіз тізбегінен (тізімінен) тұрады. Жазбалар блоктарының мұндай тізбегі пайдаланушыға таратылған ақпаратты сақтауға мүмкіндік береді. Жүйедегі әрбір келесі блок алдыңғы блок мәліметтермен байланысты және цифрлық таңбамен фиксацияланған, яғни алдыңғы мәліметтерді өзгерту мүмкін емес болып табылады. Бұл технология бухгалтерлік есеп саласында үлкен мүмкіндіктерге ие және қазіргі таңдағы өте перспективалы дамудың бір түрі.

Блокчейн бүгінгі күнге дейін келесі салаларда ең жоғары артықшылықтарға ие болды:

- криптовалюта саласы;
- банк секторы (инвестициялар);
- төлем операцияларының жүйесі;
- жермен байланысты құқықтық қатынастар (бірыңғай тізілім);
- мемлекеттік қызметтер (жеке куәлік).

Бұл технология қаржы саласында осындай танымалдылыққа ие болуы оның жұмысында теңдесі жоқ артықшылықтармен байланысты, яғни:

1) орындалатын операциялардың ашықтығы. Әрбір желі пайдаланушысы транзакциялар тарихын бақылай алады;

2) тұрақты цифрлық жазбаның болуына байланысты деректерді өзгерту, жою, қолдан жасаудың мүмкін еместігі;

3) блокчейнге қатысушылардың деректерді жаңартудың немесе үйлестірудің қажеті жоқ – әр адамда деректер қорының үнемі жаңартылып тұратын көшірмесі болады;

4) блокчейн технологиясында транзакциялардың жоғары дәлдігі мен жылдамдығына байланысты транзакциялардың жылдамдығы мен сенімділігі;

5) серверлер арасындағы деректерді орталықсыздандыру есебінен пайдаланушылардың және операциялардың жоғары қауіпсіздігі.

Блокчейнді енгізу үшін ең қолайлы бизнес-процестердің бірі бухгалтерлік есеп болып табылады [4].

Блокчейннің бухгалтерлік жұмыс үшін маңызды бірқатар қасиеттері бар:

- деректердің қауіпсіздігі және тұрақты жазылуы;
- белгілі бір деректерге жеке шектеулі қол жеткізу;
- контрагентке сенім болмаған жағдайда блокчейнде берілген ақпараттың сенімділігі;
- транзакциялардың жоғары жылдамдығы мен дәлдігі.

Осылайша, қазіргі тенденциялар экономикалық дамудың барлық салаларында цифрлық технологияларды қолдануды талап етеді деген қорытынды жасауға болады, әсіресе, бухгалтерлік есеп саласы жаңашылдықты қажет етеді. Оларды жүзеге асыру жолдарының бірі – қаржылық-экономикалық операцияларды есепке алу саласындағы көптеген

мәселелерді шешетін блокчейн технологиясының болуы.

Ғалымдардың көпшілігі цифрлық экономикадағы бухгалтерлік есеп пен есеп беру теориясын жаңғырту саласындағы өзгерістердің негізгі нұсқаулары мыналар болады деп санайды:

- бухгалтерлік есепте ұйымның қызмет саласын көрсетуді кеңейту;
- бухгалтерлік есептің сапасы мен тиімділігін арттыру;
- жаңа есеп объектілерін анықтау және олардың санын көбейту;
- жаңа есеп объектілерін бағалаудың инновациялық әдістерін әзірлеу;
- бухгалтерлік есептің әртүрлі түрлерін біріктіру тәсілдерін қалыптастыру;
- анағұрлым озық отандық және шетелдік ақпараттық технологияларды пайдалану;
- бухгалтерлік есепті дамытудың теориялық, әдістемелік және қолданбалы аспектілерін дамыту.

Зияткерлік адами капиталы, тұтынушы базасы, инновациялық өнімдер, ғылыми- зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар нәтижелері және т.б. болып табылатын жаңа есеп объектілерін бағалау мүмкіндіктерін зерттеуге ерекше назар аудару қажет. Экономикалық емес мәліметтерді де бухгалтерлік есепке қатысты назарға алу қажет. Бұлтты технологиялар, ашық технологиялық платформалар, электронды анықтамалық- ақпараттық жүйелер, бірыңғай халықаралық форматты құру және XBRL электронды түріндегі қаржылық есеп беру мазмұны сияқты IT-технологиялардағы жаңа әзірлемелер жүзеге асырылуда. Бұл кәсіпорынның ішкі бизнес-процестерінің жағдайын және сыртқы ортаны анықтайтын мәліметтерді біріктіретін осындай ұлттық есеп жүйесін құруға мүмкіндік беретіні анық [5].

Берілген тұжырымдарды қорытындылай әлеуметтік-экономикалық қатынастардың цифрлық трансформациясы кезеңінде бухгалтерлік есептің консерватизмі теориялық және практикалық сипаттағы инновациялық, ұйымдастырылған, серпінді, пайдаланушыға бағытталған өзгерістерге кедергі келтірмеуі керек. Бухгалтерлік есептің цифрлық трансформациясы қаржылық инвестицияларды ұйымдастыру, мәдени және кәсіби құзыреттілігін өзгерту жағдайында тиімді жұмыс істеудің маңызды қадамына айналуға мүмкіндік береді. Бухгалтерлік есепті жоғары сапалы IT жаңғырту біртұтас ақпараттық кеңістікті құрып қана қоймайды, сонымен қатар, барлық деңгейдегі басқару сапасын арттырады. Сонымен қатар, бизнесті ақпараттандыру үрдісі цифрлық форматта жұмыс істей алатын мамандарға деген сұраныстың жылдам қарқынмен өсуіне әкеледі. Бизнеске жеке жоғары кәсіби көзқарасы, кәсіби пайымдауы, ойлау икемділігі, ақпараттық сұраныстарға бағытталған мамандар құнды болып қала бермек. Технологияларды, ақпараттандыруды және цифрлық экономиканы дамыту жағдайында уақыт талаптарын ескере отырып, бухгалтерлік есеп және қаржы секторы мамандарын даярлау бағдарламаларын жаңарту, кадрлардың біліктілігін арттыру және қайта даярлауды дамыту, оның ішінде осы саладағы кәсіби стандарттарға сәйкес, тек бухгалтерлік (қаржылық) есеп беруді жасап қана қоймай, оларды талдай алатын, сондай-ақ, басқару шешімдерін ақпараттық қамтамасыз етумен қамтамасыз ететін мамандар аса бағалы болмақ.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі

1. Карпова Т.П. Направления развития бухгалтерского учета в цифровой экономике // Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета. – 2018. – №3 (111). – С. 52-57.
2. Тимофеев Р.А., Минибаева Д.Р. и Ехлакова Е.А. Цифровая экономика как драйвер устойчивого роста отечественной экономики // Вестник экономики, права и социологии. – 2018. – № 1. – С. 42-45.
3. Бабкин А.В., Чистякова О.В. Влияние внедрения цифровых технологий на предпринимательскую деятельность компаний // Труды научно-практической конференции с международным участием «Промышленная политика в цифровой экономике: проблемы и перспективы». – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2017. – С. 23-33.
4. Арефьева А.С., Гогохия Г.Г. Перспективы внедрения технологии блокчейн // Молодой ученый. – 2017. – №15. – С. 326-330.
5. Guney, A Role of technology in accounting and e-accounting. // ERPA International Congress on Education, ERPA Congress 2014, 6-8 June 2014, Istanbul, Turkey <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000348253300149>

Ғылыми жетекші: Кулекешова А.Б.